

KORNELIJAUŠ NEPOTO KALBOS IR STILIAUS YPATYBĖS

J. TIJŪNELYTĖ

Iš gausios Kornelijaus Nepoto, I amž. prieš m. e. romėnų rašytojo kūrybos išliko tik viena didžiulio biografinio-istorinio veikalų „De viris illustribus“ dalis, t. y. 23 ne romėnų kilmės vadų biografijos, būtent: 1) Miltiades, 2) Themistocles, 3) Aristides, 4) Pausanias, 5) Cimon, 6) Lysander, 7) Alcibiades, 8) Thrasybulus, 9) Conon, 10) Dion, 11) Iphicrates, 12) Chabrias, 13) Timotheus, 14) Datames, 15) Epaminondas, 16) Pelopidas, 17) Agesilaus, 18) Eumenes, 19) Phocion, 20) Timoleon, 21) De regibus (apie karalius, kurie kartu buvo ir vadais), 22) Hamilcar, 23) Hannibal.

Minėtos biografijos dėl stiliaus lengvumo, aprašymų vaizdingumo buvo skaitomos tolimoje ir artimesnėje praeityje įvairiuose Europos ir kituose kraštuose. Mokyklose ir namie iš jų buvo mokomasi lotynų kalbos. Ilgą laiką jos buvo skaitomos ir Lietuvoje.

Norint pabrėžti išlikusių biografijų vertę, pravartu išnagrinėti jų kalbos ypatybes.

Kornelijus Nepotas, kaip ir daugelis jo bendraamžininkų, rašydamas įžymiųjų senovės vyrų biografijas, gausiai panaudojo retorizuojančius rašytojus (Teopompą ir Timajų).

Šių rašytojų tikslas buvo arba išgirti, arba išpeikti kokią nors asmenybę. Tokiu pavyzdžiu gali būti Svetonijaus pasakymas¹: „Graecorum scripta convertere ac viros inlustres laudare vel vituperare“ arba Cicerono²:

„Graeci magis legendi et delectationis aut hominis cuiusdam ornandi quam utilitatis forensis causa laudationes scriptitaverunt; quorum sunt libri quibus Themistocles Aristides Agesilaus Epaminondas Philippus Alexander aliique laudantur“.

¹ De Rhetor, I. 10: „Graikų veikalus išversti ir įžymius vyrus išgirti arba išpeikti“.

² De orat. II. 341. „Graikai rašydavo pagyrimus, labiau norėdami, kad kiti juos skaitytų ir turėtų malonumą arba kokį nors žmogų išaukštinti, o ne advokatiniais sumetimais; jie parašė veikalus, kuriuose giriamas Temistoklis, Aristidas, Agesilajus, Epaminondas, Pilypas, Aleksandras ir kiti“.

Kornelijaus Nepoto retoriškumas reiškiasi šiais atvejais:

1. Kornelijus Nepotas labai mėgsta vartoti sakiniuose antitezę. Pavyzdžiui, Atiko biografijoje jis sako³: „In re publica ita est versatus, ut semper optimarum partium et esset et existimaretur; neque tamen se civilibus fluctibus committeret, quod non magis ea in sua potestate existimabat esse, qui se his dedissent, quam qui maritimis iactarentur. Honores non petiit, cum ei paterent, propter vel gratiam, vel dignitatem. Quod neque peti, more maiorum, neque capi possent, **conservatis legibus, in tam effusis ambitus largitionibus**, neque geri e republica sine periculo, **corruptis civitatis moribus**. Ad hastam publicam numquam accessit. Nullius rei neque praes, neque manceps factus est. Neminem suo nomine, neque subscribens accusavit. In ius de sua re nunquam iit: iudicium nullum habuit“.

Be to, Kornelijus Nepotas su antiteze dažnai sieja panašių žodžių galūnių skambėjimą. Pavyzdžiui, Eumeno biografijoje (13, 1) skaitome: „Sic Eumenes annorum quinque et quadraginta, cum ab anno vicesimo (ut supra ostendimus) septem annos Philippo apparuisset, tredecim apud Alexandrum eundem locum obtinuisset, in his unum equitem alae praefuisset, post autem Alexandri Magni mortem imperator exercitus duxisset summosque duces partim sepulisset partim interfecisset, captus non Antigoni virtute, sed Macedonum periurio talem habuit exitum vitae“.

Panašių galūnių skambėjimą randame ir Temistoklio biografijoje (6, 1): „Piraeus – moenibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate acquireret, utilitate superaret“.

Datamo biografijoje (6, 6): „Coacti sunt cum eis pugnare ad quos transierant, ab iisque stare quos reliquerant“.

Atiko biografijoje (15, 1) skaitome: „Eius comitas non sine severitate erat neque gravitas sine facilitate“.

Vieną kartą Kornelijus Nepotas panašiam žodžių žaismui pats sukūrė naujos prasmės žodį, kurį randame Miltiado biografijoje (8, 4): „Sed in Miltiade erat cum summa humanitas tum mira communitas“.

Antiteziniai sakiniai susideda iš mažų dalelių ir yra sujungti tik priešpriešinėmis arba jungiamosiomis dalelytėmis. Ilgi sakiniai yra arba nesklaidūs (ilgas priešakinis sakinytis, trumpas tolesnis sakinytis), arba, įterpus parentezes, suskaldyti.

2. Kornelijus Nepotas labai dažnai mėgsta vartoti aliteraciją, net kalbėdamas apie paprastus dalykus. Pavyzdžiui, Temistoklio biografijoje (10, 4) skaitome: „Illum ait Magnesiae morbo mortuum, neque negat fuisse famam venenun sua sponte sumpsisse“.

Alkibiado biografijoje (5, 5): „Tanta commutatio rerum facta est, ut Lacedaemonii qui paulo ante victores vigerant, perterriti pacem peterent“.

³ Attic. 6. „Valstybės reikaluose jis elgėsi taip, kad visuomet ir buvo, ir buvo laikomas geresnės pusės šalininku, tačiau jis nesivėlė į pilietinės audros sūkurius; jis buvo tos nuomonės, kad tie, kurie šiems sūkuriams pasiduoda, ne daugiau gali valdyti save, kaip tie, kurie yra jūros sūkurių mėtomi. Aukštų tarnybinių vietų jis nesiekė, nors jam jos buvo prieinamos ar dėl pažinčių, ar dėl autoriteto, nes, laikantis įstatymų, negalima buvo jų prašyti pagal protėvių paprotį, nei užimti, esant tokioms perdėtoms garbės troškimo pagundoms, ir jas eiti pagal bendro labo reikalavimus, kada visuomenės papročiai buvo sugedę. Jis niekad nedalyvavo valstybinėse varžytinėse. Nė vieno daikto jis negarantuodavo, iš niekieno jų neimdavo. Jis nieko neapkaitino nei savo vardu, nei pasirašydamas už kitą, niekad nėjo į teismą savo reikalu, jokios bylos neturėjo“.

Hanibalo biografijoje (11, 7): „Pedestribus copiis **p**ari **p**rudentia pepulit ad-versarios“.

Atiko biografijoje (2, 6): „**M**odus **m**ensurae **m**edimnus Athenis appellatur“.

Kornelijus Nepotas, įvesdamas aliteraciją, dažnai neapsiriboja vien tik pradinėmis raidėmis, bet siekia toliau. Iš to gaunamas žodžių žaismas. Tai mato-me, pavyzdžiui, Kimono biografijoje (1, 2): „Habet (Cimon) in matrimonio sororem germanam suam non magis **a**more quam **m**ore“.

Konono biografijoje (3, 3): „Necesse est, si in conspectum **v**eneris, **v**enerari te regem“.

Eumeno biografijoje (2, 2): „**D**ata sive potius **d**icta“.

Kitoje vietoje tos pačios Eumeno biografijos (8, 4): „Se **p**arem non esse **p**a-ratis adversariis“.

Timoleono biografijoje (1, 3): „**P**arere legibus quam **i**mperare patriae satius duxit“.

Atiko biografijoje (3, 2): „**A**ctorem **a**uctoremque“.

Miltiado biografijoje (9, 4): „**S**atis **v**ixi, **i**nvincetus enim morior“.

3. Kornelijus Nepotas laikosi ritmingos sakinio pabaigos. Pavyzdžiui, Epaminondo biografijos III skyrelyje randame: „Adeo veritatis diligens, ut ne ioco quidem **m**entiretur $\underline{\text{—}} - \underline{\text{—}} \overline{\text{—}}$. Idem continens, clemens patiensque admirandum in modum; non solum populi sed etiam amicorum ferens iniurias, in primis commissa celans, quod interdum non minus prodest quam diserte dicere, studiosus **a**udiendi $\underline{\text{—}} \cup \underline{\text{—}} \cup$ ex hoc enim facillime disci **a**rbitrabatur $\underline{\text{—}} \cup \underline{\text{—}} \cup$. Itaque cum in circulum venisset, in quo aut de republica disputaretur aut de philosophia sermo haberetur, nunquam inde prius discessit, quam ad finem sermo **e**sset **a**dductus $\underline{\text{—}} \cup - - \overline{\text{—}}$. Paupertatem adeo facile **p**erpressus est $\underline{\text{—}} - \cup -$, ut de republica nihil praeter **g**loriam **c**eperit $\underline{\text{—}} \cup \underline{\text{—}} - \cup \underline{\text{—}}$. Amicorum in se tuendo caruit **f**acultatibus $\cup - - \cup \overline{\text{—}}$ fide ad alios sublevandos **s**aepe sic **u**sus est $\underline{\text{—}} \cup - \underline{\text{—}} \cup -$. ut iudicari possit omnia ei cum amicis **f**uisse **c**ommunia $\cup - \cup - - \cup \cup$ “ ir t. t. Čia aiškiai pabrėžiama, užaccentuojama ritminga sakinio pabaiga. Pavyzdžiui:... perpressus est ut... gloriam ceperit,... saepe sic usus est ut... fuisse communia.

Iš aukščiau nurodytų pavyzdžių matome, kad Kornelijaus Nepoto stilius turi daug bendra su retorikos mokyklų stiliumi. Šis stilius priklauso prie stiliaus rūšies, vadinamos „genus tenue“ (paprastasis). Jis paprastas – be didelių, dirbtinai sudarytų periodų, be vaizdų ir perkeltinės prasmės sakinių. Nepotas mėgsta dailumą, o kartais ir pikantiškumą, sentencijas, prieštaravimus ir žodžių žaismus.

K. Nepoto stilius ryškiausiai pasireiškia Trasibulo biografijoje 1: „1. Thrasybulus Lyci filius, Atheniensis. Si per se virtus sine fortuna ponderanda est, dubito an hunc primum omnium ponam. Illud sine dubio: neminem huic praefero fide, constantia, magnitudine animi, in patriam amore. 2. Nam quod multi voluerunt paucique potuerunt ab uno tyranno patriam liberare, huic contigit ut a triginta oppressam tyrannis e servitute in libertatem vindicaret. 3. Sed nescio quo modo cum cum nemo anteiret his virtutibus, multi nobilitate praecurrerunt. Primum Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit, ille nullam rem sine hoc, quae ille universa naturali quodam bono fecit lucrī. 4. Sed illa tamen omnia communia

imperatoribus cum militibus est fortuna, quod in proelii concursu abit res a consilio ad vires casusque⁴.

Katono ir Hanibalo biografijose sakiniai trumpi, sutraukti, bet kartu vaizdingi, gyvi. Pavyzdžiui, Temistoklio biografijoje (1, 1) pasakyta: „Themistocles, Neocli filius, Atheniensis.“⁵

Hanibalo biografijoje (1, 1): „Hannibal, Hamilcaris filius, Carthaginiensis“⁶.

Katono biografijoje (3, 1): „In omnibus rebus singulari fuit industria. Nam et agricola sollers et iuriconsultus et magnus imperator et probabilis orator et cupidissimus litterarum fuit. Quarum studium etsi senior arripuerat tamen tantum progressum fecit, ut non facile reperiri possit neque de Graecis neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. Ab adulescentia confecit orationes. Senex historias scribere instituit. Earum sunt libri VII. Primus continet res gestas regum populi Romani, secundus et tertius, unde quaeque civitas orta sit Italica; ob quam rem omnes Origines videtur appellasse. In quarto autem bellum Poenicum est primum, in quinto secundum. Atque haec omnia capitulatim sunt dicta. Reliquaque bella pari modo persecutus est usque ad praeturam Servii Galbae, qui diripuit Lusitanos“⁷.

Tačiau neretai sutinkami labai ilgi sakiniai. Tai randame taip pat ir Trasibulo, Epaminondo, Eumeno, Fokiono ir Atiko biografijose. Pavyzdžiui, Trasibulo biografijoje (3, 3) skaitome: „Nam cum quidam ex iis, qui simul cum eo in exilio fuerant, caedem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum erat publice, prohibuit et id, quod pollicitus erat, praestitit“⁸.

Epaminondo biografijoje (8, 3): „Epaminondas a Thebanis morte multatus est, quod eos coegit apud Leuctra superare Lacedaemonios, quos ante se imperatorem nemo Boetorum ausus fuit aspicere in acie, quodque uno proelio non

⁴ I. Trasibulas, Lyko sūnus, atėnietis. „Jei reikėtų nustatyti reikšmę dorybių kaip tokių nekreipiant dėmesio į atsiktiktinumą, tai aš abejoju, ar aš jį laikyčiau pirmuoju. Bet štai kas yra neabejotina: nė vieno žmogaus už jį aš nestatau aukščiau dėl ištikimybės, pastovumo, didžiadiškosios ir meilės tėvynei. 2. Būtent tai, ko daugelis norėjo, bet nedaug kas galėjo – iš vieno tirono tėvynę išvaduoti, šiam pavyko – trisdešimties tironų prislėgtą tėvynę iš vergovės į laisvę atvesti. 3. Bet kažkokiu būdu jį daugelis pralenkė savo kilmingumu, tuo tarpu kai niekas jo šiomis dorybėmis neviršijo. Pirmiausia Peloponeso karo metu Trasibulas daug žygių atliko be Alkibiado, o Alkibiadas nė vieno žygio neatliko be Trasibulo. Bet pirmasis visus tuos žygius priskyrė sau dėl nuolat jį lydintios laimės. 4. Tačiau visi tie privalumai paprastai yra būdingi ne vien karo vadams, kuriuos lydi laimė kartu su kariais, nes mūsų eigoje pasisiekimas priklauso ne tik nuo /vado/ sumanumo, bet ir nuo (kariaujančiųjų) jėgų ir visokių atsiktiktinumų“.

⁵ Temistoklis, Neoklo sūnus, atėnietis.

⁶ Hanibalas, Hamilkaro sūnus, kartaginetis.

⁷ „Visuose reikaluose jis buvo ypač uolus. Jis buvo kruopštus žemdirbys ir įgudęs valstybės vyras, geras teisių žinovas ir didelis karvedys, puikus oratorius ir didelis mokslo mėgėjas. Nors mokslu jis susidomėjo, būdamas jau senesnio amžiaus, tačiau padarė tokią didelę pažangą, kad sunku buvo rasti iš Graikijos ar Italijos istorijos tai, kas jam būtų buvę nežinoma. Nuo pat jaunų dienų jis kūrė ir rašė kalbas. Būdamas senas, jis pradėjo rašyti istoriją, kurios yra septynios knygos. Pirmoji knyga apima romėnų tautos karalių žygius, o antroji ir trečioji aiškina Italijos miestų kilmę. Atrodo, kad dėl to visas knygas jis pavadino „Origines“. Ketvirtoji knyga nagrinėja pirmąjį punų karą, o penktoji antrąjį. Visi karai čia atpasakoti trumpai. Panašiu būdu jis mėgino aprašyti ir kitus karus iki preturos Servijaus Galbos, apiplėšusio Lusitaniečius“.

⁸ „Tuo laiku, kai iš buvusįjų kartu su juo ištrėmime atsirado tokių, kurie norėjo išžudyti tų, su kuriais buvo oficialiai susitaikyta, jis to daryti neleido ir įvykdė tai, ką buvo pažadėjęs“.

solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Graeciam in libertatem vindicavit eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedaemonii satis haberent, si salvi esse possent, neque prius bellare destitit, quam Messene restituta urbem eorum obsidione clausit⁹.

Eumeno biografijoje (13, 2): „In quo quanta omnium fuerit opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime potest iudicari, quod nemo Eumene vivo rex appellatus est, sed praefectus, eidem post huius occasum statim regium ornatum nomenque sumpserunt neque, quod initio praedicarent, se Alexandri liberis regnum servare, praestare voluerunt et uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt¹⁰“.

Fokiono biografijoje (2, 4): „Concidit autem maxime uno crimine, quod, cum apud eum summum esset imperium populi Atheniensium quod cum Nicanorem, Cassandri praefectum, insidiari Piraeo sine quo Athenae omnino esse non possunt a Dercylo moneretur eidemque postulare, ut provideret, ne commatibus civitas privaretur, huic audiente populo Phocion negavit esse periculum seque eius rei obsidem fore pollicitus est¹¹“.

Atiko biografijoje (20, 5): „Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quanta sit sapientiae eorum retinere usum benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum aemulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantum fuit incidere necesse inter Caesarem atque Antonium, cum se uterque principem non solum urbis Romae, sed orbis terrarum esse cuperet¹²“.

Panašių sakinių, anksčiau minėtose Nepoto biografijose, pasitaiko daug. Toks atskirų sakinių jungimas į vieną sakinį apsunkina rašytojo stilių ir dažnai mintis darosi nesuprantama skaitytojams, kurie, kaip pats K. Nepotas rašė Pelopido biografijoje, arba visai nebuvo susipažinę su graikų literatūra, arba tik labai mažai ją tepažinojo (žr. Pelop. I).

Kornelijus Nepotas siekė dailumo. Jam tai iš dalies pavyko. Tačiau, jei kalbėsime apie atskirus jo sakinius ir kelių sakinių jungimą, tai dažnai susidursime su

⁹ „Epaminondą tebiečiai nuteisė mirti todėl, kad jis privertė juos prie Leuktros nugalėti lakedemoniečius, kurių niekas iš beotiečių iki jo vadovavimo neišdrįso pamatyti rikiuotėje, kad viename mūšyje ne tik išgelbėjo Tebus nuo pražūties, bet taip pat visai Graikijai grąžino laisvę, kad vienų ir kitų reikalą sutvarkė taip, jog tebiečiai puolė Spartą, o lakedemoniečiai buvo laimingi, kad galėjo išsigelbėti ir, kad nesiliovė kariauti tol, kol atstatė Mesenę ir jų miestą apsupo“.

¹⁰ „Kad jį vertino visi tie, kurie po Aleksandro Didžiojo buvo tituluoti karaliais, lengviausia galima spręsti iš to, kad niekas iš jų, kol buvo gyvas Eumenas, nebuvo pavadintas karaliumi, o tik valdytoju. Ir tuoj po jo mirties pašalinus vienintelį gynėją, pasirodė, ko jie nori: pasisavino karališkąją aprangą bei titulą ir nenorėjo vykdyti to, ką patys iš pradžių skelbė – saugoti karalystę Aleksandro vaikams“.

¹¹ „Svarbiausia jo žlugimo priežastis yra ta, kad jis, turėdamas aukščiausiąją atėniečių tautos valdžią, nepaklausė Dercilo, kai šis jį išpėjo, jog Kasandro vyriausiasis karo vadas Nikanoras kėsinasi į Pirėjų, kurį priešams paėmus, Atėnai visiškai negalėjo egzistuoti. Kai Dercilas reikalavo, kad Fokionas iš anksto imtųsi priemonių nepalikti miesto be maisto privežimo, Fokionas, tautai girdint, teigė, kad miestui negresia joks pavojus, ir pasižadėjo pats būti šiuo reikalu įkaitu“.

¹² „Kaip tai yra svarbu, lengviau galės spręsti tas, kas galės apsvarstyti, kiek reikia išminties išlaikyti pažintį ir palankumą tokių žmonių tarpe, kurie ne tiktai varžėsi tarpusavyje dėl svarbiausių dalykų, bet ir pavydėjo vienas kitam. Tokie turėjo būti Oktavijanas ir Antonijus, kai juodu ir vienas ir kitas norėjo būti ne tiktai Romos miesto, bet ir viso pasaulio valdovai“.

autorius nerūpestingumu. Jo biografijose yra labai daug anakolutų, kreipinių, būdingų stiliui, artėjančiam prie vulgarinės kalbos, nors tokie sakiniai dažnai yra paprasti ir suprantami. Kai kurie anakolutai yra atsiradę grynai dėl neatidumo, todėl paskiruose išsireiškimuose, atrodo, tik norima pasakyti, ką rašytojas turėjo galvoje, bet raštu reikiama neišdėstė. Tai iš dalies paaiškinama tuo, jog autoriui rūpėjo ne tiek posakių tikslumas ir sklandumas, kiek skaitytojų tenkinimas anekdotais. Pavyzdžiui, Agesilajaus biografijoje (8,2–5): „2. Quod ei usu venit, cum annorum octoginta subsidio Tacho in Aegyptum isset et in acta cum suis accubisset sine ullo tecto stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis neque huc amplius quam pellis esset iniecta, eodemque comites omnes accubissent vestitu humili atque obsoleto, ut eorum ornatus non modo in his regem neminem significaret, sed homines esse non beatissimos suspicionem praerberet. 3. Huius de adventu fama cum ad regios esset perlata, celeriter munera eo cuiusque generis sunt allata. His quaerentibus Agesilaum vix fides facta est unum esse ex iis qui tum accubabant. 4. Qui cum regis verbis quae attulerant dedissent, ille praeter vitulinam et eius modi genera obsonii, quae praesens tempus desiderabat, nihil accepit; unguenta, coronas secundamque mensam servis dispertit, cetera referri iussit. 5. Quo facto eum barbari magis etiam contempserunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potissimum sumpsisse arbitrabantur¹³“.

K. Nepotas tenkina savo skaitytojus ir kai kuriomis moralinėmis refleksijomis, kurias jis įpina į biografijas. Pavyzdžiui, Chabrijaus biografijoje (3,3) parašyta: „Est enim hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae comes sit et libenter de iis detrahunt, quos eminere videant altius; neque animo aequo pauperes alienam opulentium intuuntur fortunam¹⁴“.

Pelopido biografijoje (3,1) pasakyta: „Hoc loco libet interponere, etsi seiunctum ab re proposita est, nimia fiducia quantae calamitati soleat esse¹⁵“.

Trasibulo biografijoje (2,3) parašyta: „Quo magis praeceptum illud omnium in animis esse debet, nihil in bello oportere contemni, neque sine causa dici matrem timidi flere non solere¹⁶“.

¹³ „2. Kartą, turėdamas 80 metų, jis nuvyko į pagalbą Tachonui į Egiptą ir su savaisiais jūros pakraštyje sugulė. Čia jo guolis buvo žemė, apklotą šiaudais, o atsigulti buvo patiستا tik-tai oda. Ten pat sugulė ir prastais ir sudėvėtais drabužiais visi jo palydovai. Jų apranga ne tik-tai nedavė suprasti, jog jų tarpe yra koks nors karalius, bet net greičiau vertė manyti, kad tie žmo-nės 'esą labai neturtingi. 3. Apie jo atvykimą sužinoję karaliaus tarnai, greitai prinešė ten įvairių dovanų. Pasiteiravę apie Agesilajų, jie vos įtikėjo, kad jis esąs vienas iš tų, kurie tada ten gulėjo. 4. Kai jie padavė karaliaus vardu, ką buvo atnešę, jis nieko nepriėmė, išskyrus veršieną ir panašius valgomus dalykus, kurių tuo metu trūko; alyvą, vainikus ir antrą davinį išdalijo vergams, kitus dalykus liepė neštis atgal. 5. Dėl to barbarai iš jo dar labiau tyčiojosi, manydami, kad jis, nepažindamas gerų dalykų, už geriausių priėmė maisto produktus“.

¹⁴ „Visos didelės ir laisvos valstybės turi tokią bendrą ydą, kad pavydas yra garbės paly-dovas, ir mielai garbę nuplėšia tiems, kuriuos mato aukščiau kylančius, o neturtingi negali ra-miai žiūrėti į turtingųjų turtą“.

¹⁵ „Šioje vietoje norisi išreikšti nuomonę, nors ji tiesiogiai ir neliečia dėstomo reikalo, kaip pragaištingas paprastai būna per daug didelis pasitikėjimas“.

¹⁶ „Juo labiau visi turi atkreipti dėmesį į šią taisyklę, kad karo metu negalima nieko nie-kinti, ir ne be priežasties sakoma, kad bailio motina paprastai neverkia...“

Epaminondo biografijoje (3,2) Nepotas, kalbėdamas apie jo privalumus, tarp kitų iškelia paslapties išlaikymą: „In primis commissa celans, quod interdum non minus prodest quam diserte dicere¹⁷“.

Atiko biografijoje (11) Nepotas, kalbėdamas apie jo geraširdiškumą, primumena: Itaque hic fecit, ut vere dictum videatur: „sui cuique mores fingunt fortunam hominibus¹⁸“.

Iš aukščiau pacituotų sakinių matyti, kad Kornelijus Nepotas įžymiųjų vyrų biografijas perpina įvairiomis refleksijomis, kurių plačiai nenagrinėja, o pasitenkina tiktai užuomina. Dėl to daugelyje vietų stilius yra painus, neaiškus. Be to, atskiri paragrafai dažnai tarpusavyje neturi nieko bendra, nesusieti, todėl neretai sunku suprasti, ką autorius norėjo pasakyti. Plg. Thras. 1 ir 2, Pelop. 2 ir 3, Phoc. 2 ir 3. Dažnai jis savo pasakojimą pradeda žodeliais „nam“, „namque“ bei įvardžiu ir prieveiksmiu „hic“, „idem“. Pavyzdžiai su **nam**: „**Nam** parva munera diutina, locupletia non propria esse consuerunt“ (Thras. 4,2); „**Nam** postquam exercitui praeesse coeperat, neque terra neque mari hostes pares esse potuerant“ (Alcib. 6, 2).

„**Nam** domum habuit in colle Quirinali Tamphilianam...“ (Attic. 13, 2);

„su **namque**: „**Namque** erat cum eo quidam ex Arcadia hospes“ (Alcib. 10, 5); „**Namque** ille pedestria arma mutavit“ (Iphicr. 1, 3);

„**Namque** omnibus unus insulis praefuit...“ (Conon 1, 1); „**Namque** in es erant pueri litteratissimi...“ (Attic. 13–3).

Taip pat dažnai pradeda sakinius įvardžiu bei prieveiksmiu **hic**: „**Hic** uxorem nunquam duxit“ (Epamin. 10, 1); „**Hic** primum de regno cum Leotychide... habuit contentionem“ (Agesil. 1, 2); „**Hic** multum ducem summum Agesilaum impedit“ (Conon 2, 3); „**Hunc** infamatam a plerisque tres gravissimi historici summis laudibus extulerunt...“ (Alcib. 11, 1).

Labai dažnai Kornelijus Nepotas pradeda sakinį įvardžiu bei prieveiksmiu **idem**, pavyzdžiui:

„**Idem**, cum Epaminondas Spartam oppugnaret essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem praebuit, ut eo tempore...“ (Agesil. 6, 1); „**Idem**, postquam apud Cadmeam cum Lacedaemoniis pugnari coeptum est, in primis stetit“ (Epamin. 10, 3).

Šie žodžiai patys neturi konkrečios reikšmės; jie išryškėja tik tuo atveju, kai skaitytojas jau žino, kokį žodį toks žodelis pavaduoja. Tačiau iš karto sakiny, pradedantis žodeliais „hic“, „idem“ ar pan., nėra aiškus, nes nežinome, ką autorius tame sakinyje sakys.

K. Nepoto kalbos žodžių tvarkoje dažnai išskiriamos gramatiškai vienodos formos ir glaudžiai susiję žodžiai, kaip daiktavardis ir būdvardis, veiksmažodis nustumiamas į jo nuolatinę vietą – į galą. Tokia žodžių tvarka labai dažnai kartojasi, todėl kalba yra monotoniško pobūdžio. Labai dažnai įvardis „is“ eina po veiksmažodžio arba prielinksnis po daiktavardžio bei įvardžio. Pavyzdžiui, Konono biografijoje (2,2) pasakya: „**Hunc** adversus Pharnabasus habitus est im-

¹⁷ „Visų pirma mokėjo išlaikyti paslaptis, kas yra kartais ne mažiau naudinga, kaip graži iškalba“.

¹⁸ Taigi, jis darė, kaip atrodo, teisingai, nes priežodis sako: kiekvieno laimė priklauso nuo charakterio. (Kiekvieno žmogaus laimę sąlygoja savi įpročiai.)

perator“ („Farnabazas buvo laikomas imperatoriumi prieš šį“). Pausanijaus biografijoje (4,4) pasakyta: „**Hunc** iuxta locum fecerunt sub terra“ (Visai arti šios vietos...). K. Nepoto biografijose labai dažnai išleidžiamas veiksnys. Pavyzdžiui, Cimono 4,1: „Fuit enim tanta liberalitate...“ Eumenes 7,3: „Quod effecit“; Thras. 3,3: „Neque vero hanc ferendam curavit, sed etiam, ut valeret effecit“. O dar dažniau praleistas tarinys; veiks. „est“ nuolat praleidžiamas. Pvz.: Temistoklio biografijoje (5,3) randame: „Haec altera victoria, quae cum Marathonio possit comparari tropaeo“ (Štai kita pergalė, kurią galima sulyginti su Maratono pergale).

Temistoklio biografijoje (1,1): Themistocles, Neocli filius, Atheniensis.

Alkibiado biografijoje (1,1): Alcibiades, Cliniae filius, Atheniensis.

Trasibulo biografijoje (1,1): Thrasybulus, Lyci filius, Atheniensis.

Chabrijaus biografijoje (1,1): Chabrias Atheniensis.

Timotėjaus biografijoje (1,1): Timotheus, Cononis filius, Atheniensis.

Epaminondo biografijoje (1,1): Epaminondas, Polymni filius, Thebanus.

Eumeno biografijoje (1,1): Eumenes Cardianus.

Timoleono biografijoje (1,1): Timoleon Corinthius.

Hanibalo biografijoje (1,1): Hannibal, Hamilcaris filius, Karthaginensis.

Kornelijus Nepotas, kaip ir kiti, mėgsta perskirti sudurtinių veiksmažodžių formas. Pavyzdžiui, Temistoklio biografijoje (6,2) pasakyta: „... ne essent loca munita“... (...kad vietos nebūtų sustiprintos...).

Alkibiado biografijoje (5,1): „Neque vero his rebus tam amici sunt Alcibiadi facti“... (Ir ne tiktai dėl šių dalykų jie pasidarė Alkibiado atžvilgiu draugiškai nusiteikę.)

K. Nepotas, kaip ir kiti, dažnai vartoja sutrumpintas Perfectum veiksmažodžių formas. Pavyzdžiui, Miltiado biografijoje (2,5) pasakyta: „Sed secunda fortuna adversariorum capti resistere ausi non sunt atque ex insula **demigrarunt**“. Žodis „demigrarunt“ pavartotinas vietoje „demigraverunt“. Trasibulo biografijoje (3,2) taip pat sutrumpinta „eamque illi oblivionis **appellarunt**“. Sutrumpinta veiksmažodžio forma „putarat“ vietoj „putaverat“ sutinkama net kelis kartus.

Dažnai vartojami sangražiniai įvardžiai: sui, sibi se, se vietoje is, eius, ei, eum, eo, ir atvirkščiai. Tai randame, pavyzdžiui, Lisandro biografijoje (1,2): „Non enim virtute sui exercitus, sed industria“... Čia autorius vietoj „eius exercitus“ vartoja „sui exercitus“. Temistoklio biografijoje (8,2): „Hic cum propter multas eius virtutes magna cum dignitate viveret“... Čia autorius vietoj „suas virtutes“ vartoja „eius virtutes“. Dažnai rašoma „hic“ vietoje „ille“ ir „ille“ vietoj „hic“.

Kai kuriose vietose tik vienas Nepotas savaip vartoja įvardį prie veiksmažodžio „colloqui“. Pavyzdžiui, Temistoklio biografijoje (9,4) vietoj „de quibus“ prie verbum intransitivum „colloqui“ rašoma „quas“.: „quas tecum colloqui volo“, turėdamas galvoje „de quibus rebus tecum colloqui volo“.

Be to, K. Nepotas ypač mėgsta įvardį „qui“ jungti su „quidem“. Tai matome įvairiose biografijose (Alkibiado 9, 3; 11, 1; Diono 1, 4; Ifikrato 2, 4; Epaminondo 2,2). Alkibiado biografijoje skaitome: „**Quem quidem** adeo sua cepit humanitate, ut“ ... Epaminondo biografijoje „**Cui quidem** sic fuit deditus, ut“... ir t. t.

K. Nepoto mėgstamas taip pat žodžių junginys „neque eo magis“. Pavyzdžiui, Pelopido biografijoje (2,3): „Nequeeo magis arcem Thebanis reddiderunt“...

Jis mėgsta ir žodžių junginį: „Neque ita multo post“. Pavyzdžiui, Pelopido biografijoje (2,4) skaitome „Quorum imperii maiestas, neque ita multo post, Leuctrica pugna ab hoc initio percussa concidit“.

Kai kuriuos veiksmažodžius autorius vartoja su kitais linksniais, negu priimta. Pavyzdžiui, po veiksmažodžio „apello“ vartoja genetivą. Tai randame Trasibulo biografijoje (3,2): „Eamque illi **oblivionis** appellarunt“, nors galima suprasti, kad jis turi omenyje „legem oblivionis“. Veiksmažodį „indigeo“ Nepotas vartoja dažniau su genetivo linksnium, negu su ablativo, kai tuo tarpu jis eina su dviem linksniais: su genetivu ir su ablativu. Hanibalo biografijoje (1,1) pasakyta: „...alienatum opum indigeret“...

K. Nepotas, kaip ir kiti, veiksmažodį „potior“ dažniausiai vartoja su genetivo ir ablativo linksniais, o niekur nevartoja su accusativu. Tai matome Agesilajaus biografijoje (4,2): „**Imperii** potitus; **regni** Persarum potiundi“. Toje pačioje Agesilajaus biografijoje (3,5) randame: „Magna erat praeda potitus“.

Po veiksmažodžio „dubito“ Nepotas vartoja formą accusativus cum infinitivo arba jungiamąjį žodelį „an“ arba ir „ut“. Pavyzdžiui, „De viris illustribus“ įžangoje (1,1): „**Non dubito fore plerosque**, Attice, qui hoc“... Trasibulo biografijoje (1,1): „Dubito, an hunc primum omnium ponam“... Hanibalo biografijoje (1,1): „Si verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus“...

Biografijose kai kur pasitaiko ir pleonazmų. Pavyzdžiui, Hanibalo biografijoje (10,1): „**Neque aliud quicquam** egit quam tantum satis“; Atiko biografijoje (22,3): „Tamen **nihil setius**“ ir toje pačioje biografijoje (4,2): „Noli velle ducere“; Konono biografijoje (5,2): „potius maluit“.

Be to, Kornelijaus Nepoto veikale yra visa eilė jo laikais nevertojamų posakių, pavyzdžiui: anno vertente (Agesil. 4,4), vesperscente coelo (Agesil. 4,2), bellum delevit (Dion. 8,6) (vietoj composuit arba confecit), nihil erat super (Dion. 8,1) (vietoj supererat), ille superior (Dion. 1,1) (vietoj ille maior), animo si isto oras (Eum. 11,4), deliberandi sibi spatium reliquit (Eum. 12,3), populi scito (Phoc. 2,2), usus est familiarissime (Phoc. 4,3; Agesil. 1,1), neque locum nocendi dedit (Hamilc. 1,2), quam par erat (Hamilc. 3,2), capitulatim (Cato 3,3) (vietoj breviter), implicitus in morbum (Agesil. 7,6), habebat enim satis eloquentiae (Cimon 2,1), vitam posuerat (Paus. 5,5), animum deposuerit (Hann 1,3), res illum fefellit (Dion. 8,6), scriptum reliquerunt (Conon 5,4; Hann. 8,2; 13,1), utraque implicatus tyrranide (Dion. 1,1), longius (Attic. 1,4) (vietoj diutius), globus consensionis (Attic. 8,4), ex malis emergere (Attic. 11,1), plus salis (Attic. 13,2).

Kornelijus Nepotas, kaip ir kai kurie to meto rašytojai, vartoja labai daug pasenusių gramatinių konstrukcijų ir atskirų žodžių, pavyzdžiui: tradidit sepeliundum (Eum. 13,4), quod nemo it infitias (Epam. 10,4), regnum Persarum potiundi (Agesil. 7,6), intuantur fortunam (Iphicr. 3,3), interficiundum curavit (Agesil. 6,5), quorsum evaderent (Agesil. 1,1), esset licitum (Eum. 10,3), tempus interficiundi (Alcib. 5,1), eius conveniundi (Dion. 9,5), lacrumans (Alcib. 5,1), illacrumarit (Alcib. 6,4), ex ultimis (terris) Attic. 20,4, casu (Alcib. 6,4) (vietoj casui), accerseret (Alcib. 6,3) (vietoj arcesseret), pernicii (Thras. 2,2) (vietoj pernicipi), face (Plaus. 2,5) (vietoj fac), multimodis (Themist. 10,4).

Apibrėžę Kornelijaus Nepoto kalbos stilių, matome, kad rašytojas vartoja daug pasenusių gramatinių konstrukcijų ir atskirų žodžių, paimtų iš vulgarinės

kalbos. Nors Nepoto kalboje yra archaizmų, tačiau stilius nėra ištiesai archainis, ir galima spėti, kad tokios kalbos upatybės buvo vartojamos rašytojų, kurie nebuvo praėję pro oratoriaus tribūną. Kornelijaus Nepoto stilius yra lengvas, aiškus ir paprastas.

Stiliaus lengvumo dėka Nepotui pavyko pateikti visuomenei trumpos žymiųjų senovės vyrų biografijas. Jose išskėlė tų vyrų smulkius bruožus, įpindamas į juos visokias įvairenybes bei anekdotus, charakterizuojančius aprašomą asmenį. Tuo jis supažindino plačiąją visuomenę su tų laikų kitų tautų papročiais ir pateikė savo samprotavimus apie moralę.

Tiek kalbos atžvilgiu, tiek kitais keliamais klausimais jo raštai daug šimtmečių buvo vartojami įvairių šalių mokyklose, tame tarpe ir Lietuvoje.

Vilniaus Valst. V. Kapsuko v.
universitetas
Klasikinės filologijos katedra

[teikta
1965 m. rugsėjo mėn.

ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКА И СТИЛЯ КОРНЕЛИЯ НЕПОТА

Я. ТИЮНЕЛИТЕ

Резюме

В статье рассматривается вопрос об особенностях языка и стиля Корнелия Непота. Произведения его отличаются легкостью стиля и образностью описания. Непот любит менять в предложениях антитезисы и аллитерацию. Стиль Корнелия Непота имеет много общего со стилем риторических школ, именуемый „genus tenue“ (обычный), без длинных, искусственно уложенных периодов, без образов и предложений с переносным значением, хотя встречаются и очень длинные предложения. Его произведения изобилуют анаколүфами, обращениями, характерными для стиля, близкого к вульгарному языку, хотя такие предложения часто бывают простые и понятные.

Обороты речи Корнелия Непота часто изобилуют грамматическими единичными формами и тесно связанными словами. Корнелий Непот, как некоторые другие писатели — его современники, употреблял в своих произведениях устарелые грамматические конструкции и отдельные слова.

Несмотря на употребление архаизмов, все же стиль Корнелия Непота не является сугубо архаичным.

Как в отношении языка, так и в отношении поставленных им вопросов, его произведения на протяжении многих столетий изучались в школах разных стран, в том числе и в Литве.